

Når en bebyggelse når op på over 1000 indbyggere, skal der udarbejdes en dispositionsplan for denne. Dette sker i stort tal udover hele vort land, og det er bemærkelsesværdigt, hvor mange planer, der for tiden udarbejdes for meget store områder med ny bebyggelse – tænk på Køge Bugt, Amager, Taastrup og Roskilde m. v.

I disse planer skal der også disponeres vedrørende kirkerne og kirkegårdenes placering. Problemerne kan her være mange, når der skal planlægges, så alle rimelige hensyn bliver tilgodesete, og jeg skal i det følgende gøre opmærksom på nogle af de spørgsmål, der angår kirkegårdene.

Kirkegården i dispositions- planen

af provst *Johan Exner*

*Foredrag ved årsmødet for Foreningen
for Kirkegårdskultur i Odense
den 23. maj 1967.*

I. AREALBEREGNING VEDRØRENDE KIRKEGARDE

Efter indhentede oplysninger fra sagkyndig side og på grundlag af egne erfaringer fra hele vort land meddeles hermed følgende oplysninger til vejledning, når kirkegårde skal nyanlægges eller udvides

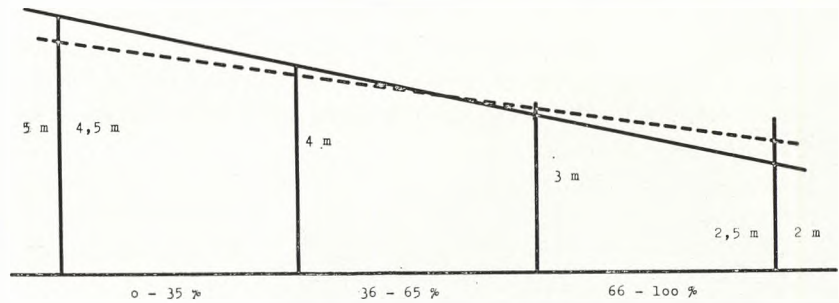
1. Arealbehovet *pr. indbygger* varierer normalt fra 5 m², hvor der er tale om ca. 100 % kistebegravelse, ned til ca. 2 m², hvor begravelsesarealet er reserveret til urnebegravelse i et omfang af 100 % – ofte under et fælles græstæppe.
2. I disse tal er der medregnet areal til gange, kørebaner, beplantning (herunder læbælte) m. m. samt nødvendige bygninger på kirkegården, men derimod ikke til parkeringsplads.
3. Areal til nye kirkegårde, hvor der ikke regnes med særlige gravsteder til urnebegravelse, vil erfaringsmæssigt i de fleste tilfælde kunne sættes til ca. 4,5 m² *pr. indbygger*, medens areal til begravelsesplads for urner ikke bør sættes under 2,5 m², når rimeligt hensyn skal tages til alle forhold.
4. Ved arealberegningen er det nødvendigt også at tage hensyn til følgende faktorer:
  - a. Mange, der bruger ligbrænding, ønsker at nedsætte deres urne i et gravsted, der ikke er mindre end det, der anvendes til kistebegravelse.
  - b. Der må nødvendigvis også tages hensyn til det forhold, at også mange ønsker fredningstiden for deres gravsted (normalt 20 eller 25 år) forlænget med endnu en fredningsperiode af pietetsmæssige hensyn.
  - c. Også terrænmæssige og jordbundsmæssige forhold kan bevirke, at der må beregnes mere areal til kirkegårde end det, der normalt er tilstrækkeligt.
  - d. Erfaringer fra hele landet viser yderligere, at det er bedre at beregne for meget end for lidt. De knebne beregninger har ofte medført uheldige forhold, idet det mange gange har været nødvendigt at skaffe yderligere begravelsesplads andetsteds i dyre domme og langt borte fra den gamle kirkegård.
5. Ved nutidige kirkegårdsanlæg kan der af det samlede kirkegårdsareal ikke regnes med en større udnyttelsesgrad end 20–30 % til egentlig begravelsesareal.
6. I forbindelse med det her anførte skal jeg som en praktisk og overskuelig vejledning henvise til den grafiske fremstilling.
På den vandrette linie er indtegnet den ligbrændingsprocent, der – meget varierende – gør sig gældende på vore kirkegårde lige fra 0 til 100 %.

Fig. 75

3. Kremationsgrupper

1. 0—35 %
2. 36—65 %
3. 66—100 %

Kirkegårdsareal pr. indbygger varierer fra 5—2 m² (4,5—2,5 m² stiplede linie)

dingsprocent = 0), ligger arealet pr. indbygger som nævnt på ca. 5 m² og er derefter faldende til ca. 2 m², hvor der er tale om 100 % urnebe- Hvor kirkegården kun rummer kistebegravelser (altså med en ligbræn- gravelse. Dette forhold er på tegningen angivet ved den fuldt optrukne skrå linie.

Hvor der bliver tale om anlæg af nye kirkegårde eller udvidelse af bestå- ende, må følgende dog bemærkes:

Til kirkegårde udelukkende beregnet til kistebegravelser vil man imid- lertid kunne nøjes med ca. 4,5 m² pr. indbygger, medens 2 m² pr. indbygger ved urnebegravelser må siges at være i underkanten af det forsvarlige og derfor bør sættes op til 2,5 m² (som mindstemål), hvis de praktiske og æstetiske hensyn skal tilgodeses på helt tilfredsstillende måde.

Herefter vil den stiplede linie kunne være vejledende ved anlæg af nye kirkegårde og under hensyntagen til den beregnede ligbrændingsprocent med urners nedsættelse i urnegrave – jfr. iøvrigt det under punkt 2-4 nævnte.

(Man har været inde på at samle asken fra mange forskellige urner i *een* fælles askegrav. Dette er selvsagt arealbesparende – hvis man kan lide en sådan fremgangsmåde).

II. KIRKEGÅRDENS PLACERING

Det principielle synspunkt må fremdeles være, at *kirkegård og kirke hører organisk sammen!*

SOGNEKIRKEGÅRDEN

I *de gamle sogne* bør en evt. udvidelse ske i organisk forbindelse med den gamle kirkegård, idet det selvsagt er uheldigt med nye assistenskirkegårde borte fra den bestående af følgende grunde:

- a. der bliver længere afstand fra kirken til graven,
- b. det kan blive nødvendigt med et begravelseskapel på assistenskirkegården, hvilket ikke billiggør foretagendet, og dertil kommer
- c. at det er meget uheldigt, at et ligfølge skal over trafikerede gader og veje, hvis begravelsen sker fra kirken.

I *de nye sogne* bør hvert sogn ikke blot have sin egen kirke, men også – principielt – have sin egen kirkegård bl. a. af hensyn til fællesskabets og sognebevidsthedens betydning. Ligeledes bør også her principielt kirkegård og kirke høre organisk sammen, hvor det måtte være muligt. Det vil være praktisk af følgende grunde:

- a. begravelser vil kunne ske direkte fra kirken, og et begravelseskapel kan undgås,
- b. gravene vil kunne besøges i forbindelse med gudstjenesten, og
- c. det vil lettere kunne forstås, at kirkegården virkeligt er et kirkeligt anlæg.

Det må imidlertid indrømmes, at denne organiske samhørighed rent byplanmæssigt kan være upraktisk og dyr. Skal kirken ligge i byens centrum, så de fleste i sognet har den kortest mulige vej til kirke – f. eks. placeret ved byens torv – vil det ofte være u hensigtsmæssigt at placere kirkegården her og uforholdsmæssigt dyrt med arealerhvervelse på et så centralt sted. Men: det må også indrømmes, at et grønt område indenfor en kompakt bebyggelse har sin store betydning både æstetisk og rekreativt. Vi kan i denne forbindelse godt lære en del af de gamle købstæder, hvor man indenfor bykærnen havde både kirken og kirkegården liggende i organisk forbindelse med hinanden. Og nu, da kirkegården er blevet nedlagt, har man flere steder et grønt område – f. eks. et skønt anlæg – til glæde for mange. Hvad angår kirkegårdene som grønne åndehuller i bebyggelsens tæthed, kan man tænke på flere af kirkegårdene i København, ikke mindst Assistenskirkegård på Nørrebro.

Muligvis vil man med held kunne anlægge en kirkegård i forbindelse med byens anlæg. Det er vist sket nogle steder, og i så fald vil man evt. kunne inddrage noget af anlægget til kirkegård, såfremt det måtte blive nødvendigt.

CENTRALKIRKEGÅRDEN

Ved en *centralkirkegård* tænkes i denne forbindelse på den meget store kirkegård, der som regel er fælles for flere sogne eller kommuner.

Disse store kirkegårde griber desværre om sig ud fra det synspunkt, at de er billige både i drift og i administration. Og ud fra forskellige rationelle betragtninger mener man, at centralkirkegården er tidens løsen på begravelsesvæsenets område. Men den meget store kirkegård, der skal være fælles for et stort område, har dog også sine ulemper, som ikke må overses, og disse er følgende:

- a. Beboerne har ofte en lang vej til centralkirkegården, hvilket kan være både upraktisk og dyrt,
- b. sognefællesskabet – eller kommunefællesskabet – bliver sprængt,
- c. den store kirkegård bliver erfaringsmæssigt ofte uoverskuelig, og
- d. i forbindelse med dette får den besøgende let en stærk og trist fornemmelse af ensomhed og forladthed.

Endelig må det også overvejes, om centralkirkegården nu virkelig er så billig i drift, at det kan opveje de her nævnte ulemper.

III. HVEM BESTEMMER, HVOR KIRKEGÅRDEN SKAL LIGGE?

Det er *kommunalbestyrelsen*, der under udarbejdelsen af sin dispositionsplan bestemmer, hvor kirkegården skal placeres. Der er mange forskellige hensyn, der skal tilgodeses, for at man kan finde frem til den bedst mulige plan, og hovedansvaret for dette ligger hos kommunens ansvarlige råd. Det er altså denne instans, der er ansvarlig for *helhedsløsningen* og ikke menighedsrådet. Men det må samtidig stærkt pointeres, at når dispositionsplanen skal behandle *de kirkelige spørgsmål* såsom placeringen af kirke og kirke-

gård og de forskjellige problemer i forbindelse med dette, skal kommunalbestyrelsen fra første færd træde i forhandling med menighedsrådet, for at man i *fællesskab* kan drøfte, hvordan også de kirkelige hensyn kan blive tilgodesete på bedst mulig måde. I denne forbindelse henvises til de meget vigtige cirkulærer, som både Indenrigs- og boligministeriet samt Kirkeministeriet har udsendt den 10. marts 1951. Vel er det kommunalbestyrelsen, der udarbejder planen også med hensyn til kirker og kirkegårde, men det er dog *Kirkeministeriet*, der skal *godkende*, hvor disse tænkes placeret.

Ud fra mine mange forhandlinger med kommunalbestyrelser og menighedsråd vedrørende de tilsendte dispositionsplaners kirkelige spørgsmål, er det min glædelige erfaring, at samarbejdet mellem disse instanser så at sige altid forløber udmærket under gensidig hensyntagen og ikke mindst, når man i tide gør opmærksom på de kirkelige problemers egenart.

Om norske kirkegårdsforhold

De helt gode, gamle tingene vil alltid ha verdi, fordi det er ekte saker, sprunget ut av sunn formsans, med logisk behandling av materialet, stoff, tre, metall eller sten. Et lykkelig samspill i utførelsen mellom kyndige og varsomme hender, inspirert av ånd. Det beste av dette kunst-håndverket har forsvart sin plass i uminnelige tider – det er verdifull arv – og et solid grunnlag for videre arbeid.

Vi tenker med glede på – og er levende interessert i gamle bruksting i hjem, på museer og bygdetun, i kirke – og på *kirkegården*.

Dette sidste – kunst – og kunsthåndverk på kirkegården – er kanskje fremmed for de fleste.

På kirkegårder og gravplasser omkring i landet finnes ennå mange gravminner i ulike materialer – eksponenter for det beste på dette området. Det

Fig. 76

*Vestre gravlund, Oslo.
Askegraver i fjellparti.
Anlegges og plantes ved kirkegårdens
administrasjon, som også har vedlikeholdet.*